

**Tarptautinė mokslinė konferencija / Międzynarodowa konferencja naukowa /
The International Scientific Conference**

**Heraldikos praeitis, dabartis, ateitis: universalumas ir
interdiscipliniškumas**

**Przeszłość, terażniejszość, przyszłość heraldyki: uniwersalność i
interdyscyplinarność**

**The Past, Present and Future of Heraldry: Universality and
Interdisciplinarity**

Konferencijos tezės / Streszczenia konferencyjne / Conference abstracts

2024 m. birželio 12–14 d. (trečiadienis–penktadienis) /
12–14 czerwca 2024 r. (środa–piątek)
12–14 June 2024 (Wednesday–Friday)

Lietuvos mokslų akademija, Vilnius (Gedimino pr. 3) /
Litewska Akademia Nauk, Vilnius (Gedimino pr. 3) /
The Lithuanian Academy of Sciences, Vilnius (Gedimino pr. 3)
Konferencijos tezės / Abstrakty konferencji / Conference abstracts

I Posédis / I Sesja / I Session
HERALDIKA IR VISUOMENĖ / HERALDYKA I SPOŁECZEŃSTWO /
HERALDRY AND SOCIETY

The origins of heraldy: a new perspective

Oleg Odnorozhenko (Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine; 67th Mechanized Brigade of the Armed Forces of Ukrain)

The origin of coats of arms is one of the most complex scientific problems not only of heraldry as a special historical discipline, but also of all Medieval Studies. Since its beginning heraldry was an original universal communication code for all Western Civilization. Therefore, it is not surprising, that the problem of its origin is presented not only in special studies in heraldry but also in various studies devoted to the European Middle Ages.

Today the concept of the emergence of heraldry in the second quarter of the XII century in the region «between the Rhine and the Loire» dominates. According to it, having passed the stage of its formation to the middle of the thirteenth century, heraldry spread to almost all European countries and even to neighboring regions, such as the Mamluk Sultanate in the Middle East. This early heraldry, in the first hundred years of existence in the West, was characterized by pithiness, simplicity of forms and had strong functions of personal and social identification. By means of coats of arms, as well as surnames, a man's origin and his place in the society of that time was indicated.

Until recently, the origins of the heraldic tradition, even if they searched outside the Western European countries, were focused mainly on their military opponents – the Islamic States. At the same time, the iconographic tradition of the eastern part of the Christian world remained almost without consideration. Meanwhile, images and descriptions of shields from the East Roman Empire of the tenth to twelfth centuries which are available for study, are several thousand in number. Most of them contain in their fields images of figures that clearly remind us of the heraldic and coat of arms figures of late Western European coats of arms.

The images on Byzantine miniatures, frescoes, mosaics, icons, etc. basically remain anonymous, the images of shields in most cases can be identified. Thus, we have at our disposal sufficiently significant and reliably attributed material that allows us to trace the patterns of using the signs on Byzantine shields of the X – XII centuries.

Preliminary conclusions from these supervisions are the following:

- stable signs on the shields of the Byzantine military aristocracy began to be used from the X century;
- already at this time, and especially in the XI – XII centuries, the hereditary nature of these signs is traced, as well as (where sources can be traced) their stable colouring;
- the main figures in these shields were images that came from the most common ways of bound battle shields (from which ordinaries) appeared, as well as images of plants, animals and religious symbols, quite corresponds to the list of the major figures in early West-European heraldry;
- by all the essential features, shield images of the Byzantine nobility of the X – XII centuries. completely correspond to the heraldic practices well known in Western Europe in the XII – XIII centuries;

- about the patrimonial coats of arms, in the full sense of the word, according to the Eastern Roman Empire, we can speak already from the X century, when the military nobility starts to use them as signs of recognition on the battlefield and in other spheres;
- next to the patrimonial coats of arms, at the same time, official coats of arms became widespread – stable signs in shields, should designate a place of separate persons in the governmental hierarchy of Empire;
- in European countries close to Byzantium, the practice of using the patrimonial coats of arms spread; in contrast, the basis of «Saracen» heraldry from the XIII century was based on emblems borrowed from official coat of arms of the Empire;
- in the West, the tradition of using patrimonial coats of arms starts in the first half of the XII century. During the first Crusades, as a result of the close acquaintance of the Latin aristocracy and knighthood with Byzantine culture;
- having formed under different conditions, heraldry in Western and Central Europe, in Rus and the Balkan states it remained in such a shape for only a limited period of time, namely the forms that were common to the Byzantium Empire of the X – XII centuries. Later heraldry began to acquire the specific regional features and forms not seen in Byzantium. Instead, in the Empire itself and later, until its very decline, heraldry retained its «archaic» forms, which appeared during the heyday of Byzantium of the Macedonian and Komnenian periods.

Heraldikos ištakos: nauja perspektyva

Oleg Odnorozhenko (Ukrainos archeografijos ir šaltinių studijų institutas, Ukrainos nacionalinė mokslų akademija / 67-oji mechanizuotoji brigada, Ukrainos ginkluotosios pajėgos)

Herbų kilmė yra vienas sudėtingiausių klausimų ne tik heraldikoje kaip atskiroje istorijos disciplinoje, bet taip pat viduramžių studijose. Nuo pat pradžių heraldika buvo savitas universalus bendravimo kodas visai Vakarų civilizacijai. Dėl to nenuostabu, kad herbų kilmės klausimas yra pristatomas ne tik atskirose heraldikos studijose, bet įvairiuose tyrinėjimuose, kurie skirti Europos viduramžiams.

Šiandien viešpatauja požiūris, kad heraldika atsirado XII amžiaus antrame ketvirtyje regione “tarp Reino ir Luaros”. Pagal šią nuomonę, praėjusi formavimosi stadiją iki XIII a. vidurio, heraldika paplito beveik visose Europos šalyse ir net kaimyniniuose regionuose, tokiuose kaip Mamluko Sultanatas Vidurio Rytuose. Šiai ankstyvajai heraldikai, pirmaisiais egzistavimo Vakaruose šimtmečiais, buvo būdingas formų santūrumas, paprastumas; ji vaidino svarbų vaidmenį asmeninei ir socialinei identifikacijai. Per herbus, kaip ir per pavardes, buvo išreiškiama žmogaus kilmė ir jo vieta visuomenėje.

Dar neseniai heraldikos tradicijos ištakos, net jei jų ieškota už Vakarų Europos kraštų, buvo kreipiamos iš esmės į jų karinius oponentus – Islamo valstybes. Tuo pat metu rytinės Krikščioniškojo pasaulio dalies tradicija liko nesvarstyta. Tuo tarpu skydų vaizdai ir aprašymai iš Rytinės Romos imperijos, datuojami nuo X iki XII amžių, kurie prieinami tyrimams, apima kelis tūkstančius objektų. Dauguma jų savo plokštumose turėjo figūrų pavidalus, kurie aiškiai primena heraldines ir herbines figūras, būdingas vėlyviesiems Vakarų Europos herbams.

Jeigu vaizdiniai ant Bizantijos miniatiūrų, freskų, mozaikų, ikonų ir pan. iš esmės lieka anonimiški, tai vaizdiniai ant skydų daugeliu atveju gali būti identifikuoti. Taigi mes turime pakankamai reikšmingą ir patikimą medžiagą, kuri leidžia atsekti ženklų naudojimo modelius ant X-XII amžių bizantiškųjų skydų.

Preliminarios šių tyrimų išvados yra šios:

– Bizantijos karinė aristokratija nusistovėjusius ženklus ant skydų ėmė naudoti nuo X amžiaus;

– jau tuo metu, ir ypač XI-XII amžiais, atpažįstama heraldinė tų ženklų prigimtis, o taip pat (kur leidžia šaltiniai) – jų spalvinimo pastovumas;

– pagrindinės figūros šiuose skyduose buvo atvaizdai iš labiausiai paplitusių karinių skydų, o taip pat augalų, gyvūnų vaizdiniai, religiniai simboliai, kurie atitinka pagrindines figūras ankstyvojoje Vakarų Europos heraldikoje;

– pagal visus esminius bruožus, X-XII a. Bizantijos diduomenės skydų vaizdiniai visiškai atitinka gerai žinomas Vakarų Europos heraldines praktikas, būdingas XII-XIII amžiams.

– apie patrimonalius herbus, pilna to žodžio reikšme, Rytų Romos imperijos duomenimis, galima kalbėti jau X amžiaus duomenų pagrindu, kuomet karinė diduomenė ima juos naudoti kaip atpažinimo ženklus mūšio lauke ir kitose sferose;

– tuo pat metu greta patrimonaliųjų herbų ima plisti oficialūs herbai – nusistovėję ženklai ant skydų, kurie turėjo nurodyti atskirų asmenų vietą Imperijos valdžios hierarchijoje;

– Bizantijai artimose Europos šalyse vyko giminių herbų plitimas, o, priešingai, „saracėnų“ heraldikos pagrindą nuo XIII amžiaus sudarė emblemos, perimtos iš įvairių Imperijos oficialiųjų herbų.

– Vakaruose, patrimonaliųjų herbų naudojimo tradicija gimsta XII amžiaus pirmoje pusėje. Tai vyko Kryžiaus žygių metu, lotyniškajai aristokratijai ir riterijai artimai susipažinus su Bizantijos kultūra.

– susiformavusi skirtingomis sąlygomis, heraldika Vakarų ir Centrinėje Europoje, Rusioje ir Balkanų valstybėse tokia forma, įprasta Bizantijos imperijoje X-XII a., išliko ribotą laiką. Vėliau heraldika ėmė įgauti specifinių, Bizantijoje nematytų regioninių ypatybių ir formų. Tuo tarpu pačioje imperijoje iki pat jos nuosmukio heraldika išlaikė savo „archajiškas“ formas, kurios atsirado Bizantijos klestėjimo laikais makedoniškuoju ir Komninų dinastijos laikotarpiais.

Words that unite: when heraldic mottoes shape communities

Nicolas Vernot (École universitaire de recherche Humanités, Création, Patrimoine, CY Cergy Paris Université / Graduate School: Humanities, Creation, Patrimony, Paris University CY Cergy)

Heraldic mottos are generally considered as secondary by heraldists. While it is visually true, the same cannot be said of their social significance. Mottos constitute a hybrid cultural heritage par excellence, both tangible (they are printed, engraved, etc.) and intangible (they are proclaimed, transmitted, discussed, distorted...). Their uses and interpretations are constantly being updated according to contexts (political, cultural, military, sporting, etc.), particularly in times of debate, protest and crisis. When a community feels threatened, the motto, by reconnecting with a heroic past, unites for victory.

Three examples will illustrate our point: the land of Montbéliard was a French-speaking Lutheran principality within the Holy Roman Empire. Integrated into France in 1793, its borders were dissolved into a new territorial network. The motto of the city of Montbéliard, known since the 17th century, spread to the entire territory of the former principality as a means of asserting a religious and historical particularism nevertheless compatible with the French national unity. At the same time, the promotion of the motto enabled the former country to assert its identity in relation to the neighbouring historical province of Franche-Comté, a stronghold of Catholicism.

From the 19th century onwards, Franche-Comté also developed a motto extolling its specific historical values. During the Second World War, the heroic theme of this motto united the Resistance fighters from Franche-Comté and the Montbéliard region against the German occupiers. The motto is now regarded as a shared emblematic heritage, consolidated by the influence of Sochaux-Montbéliard Football Club, which uses it extensively.

Although expressed in Latin, the motto of the city of Paris is popular not only among supporters of Paris Saint-Germain Football Club, but also among many Parisians, both men and women, who sport it as a tattoo, with or without the coat of arms. In the wake of the 2015 terrorist attacks, the heraldic motto was used extensively by the municipality and, spontaneously, by many native or adopted Parisians willing to express their attachment to the city and its values. Significantly, the Netflix documentary series devoted to the survivors and rescuers is entitled *Fluctuat nec Mergitur*: for many people, the motto has acted as a symbol of resilience through adversity.

Žodžiai, kurie apjungia: kai heraldiniai devizai formuoja bendruomenes

Nicolas Vernot (Paryžiaus universiteto CY Cergy aukštoji tyrimų mokykla: humanistika, kūryba, paveldas)

Heraldiniai devizai įprastai heraldikų vertinami kaip antrinės reikšmės. Jei tai yra vizualine prasme tiesa, to paties negalima pasakyti apie jų socialinę reikšmę. Devizas yra hibridinis kultūrinis paveldas *par excellence*, tiek apčiuopiamas (jie spausdinami, graviruojami ir pan.), tiek neapčiuopiamas (jie skelbiami, perduodami, aptariami, iškraipomi...). Jų naudojimas ir interpretavimas nuolat keičiasi priklausomai nuo kontekstų (politinių, kultūrinių, karinių, sportinių), ypač debatų, protestų ir krizių laikais. Kai bendruomenė išgyveną pavojų, devizas, susiedamas su heroiška praeitimi, ją apjungia pergalės vardan.

Trys pavyzdžiai iliustruos mūsų teiginius: Montbéliard kraštas buvo prancūziškai kalbančių liuteronų kunigaikštystė Šventosios Romos imperijos sudėtyje. 1793 metais ją integravus į Prancūziją, jos sienos ištirpo naujame teritoriniame tinkle. Montbéliard miesto devizas, žinomas nuo XVII amžiaus, išplito visoje buvusios kunigaikštystės teritorijoje kaip priemonė pabrėžti savo religinį ir istorinį atskirtumą, tuo pačiu suderintą su prancūzų tautos vieningumu. Tuo pat metu, devizo propagavimas leido buvusiam kraštui apibrėžti savo identitetą santykiyje su kaimynine istorine Franche-Comté provincija kaip katalikybės tvirtove.

Nuo XIX amžiaus, Franche-Comté taip pat susikūrė devizą, šlovinantį jų ypatingas istorines vertybes. Antrojo Pasaulinio karo metu, heroiška šio devizo tema apjungė Rezistencijos kovotojus iš Franche-Comté ir Montbéliard regiono prieš vokiškuosius okupantus. Šis devizas dabar laikomas bendru embleminiu paveldu, konsoliduotu įtakojant Sochaux-Montbéliard futbolo klubui, kuris šį devizą plačiai naudoja.

Nors išreikštas lotynų kalba, Paryžiaus miesto devizas yra populiarus ne tik tarp Paris Saint-Germain futbolo klubo sirgalių, bet ir tarp daugelio paryžiečių, tiek vyrų, tiek moterų, kurie puikuoja šiuo devizu tatuiruotėse, su herbu ar be jo. Gedint po 2015 metų teroristų atakos, šis heraldinis devizas buvo plačiai naudotas municipalinės valdžios ir, spontaniškai, daugelio prigimtinių ir priimtinių paryžiečių, trokštant išreikšti savo prierašumą miestui ir jo vertybėms. Dar daugiau – Netflix dokumentikos serijos, paskirtos išgyvenusiesiems ir gelbėtojams, yra pavadintos *Fluctuat nec Mergitur*: daugeliui žmonių šis devizas veikė kaip atsparumo negandoms simbolis.

II Posėdis / II Sesja / II Session

HERALDIKA IR GAMTA / HERALDY and NATURE / HERALDYKA I PRZYRODA

Heraldry and the Natural World

Luc Duerloo (Flemish Heraldic Council – University of Antwerp)

Keith Thomas' seminal *Man and the Natural World* (1983) has made us aware of the shifting attitudes of mankind toward nature, animals and plants. Traditionally, it was believed that mankind stood above nature. The sole purpose of the creation of animals and plants was to serve people's needs. In the course of the early modern period, the exploration of the world beyond Europe and the emergence of the scientific method were among the developments that challenged these convictions, eventually leading to the belief that humanity is part of nature.

To demonstrate that the development of heraldry can only be understood in its societal context, this paper will highlight the use of animals and plants in heraldry from the sixteenth century until today. Drawing its examples principally from the heraldry of the Low Countries, it will explore several avenues. Michel Pastoureau's research has shown that animals lost the dominant position that they had enjoyed in medieval heraldry during the early modern period. Has this trend continued until today? Has it led to the extinction of certain species in heraldry? Or were animals relegated to other parts of the coat of arms? Did heraldry accommodate animals and plants that were discovered in other parts of the world? If so, were they treated on the same footing as traditional heraldic figures? To what degree is the development of the science of biology reflected in heraldry? Has the discovery and decoding of DNA made its mark in contemporary heraldry?

Heraldika ir gamtos pasaulis

Luc Duerloo (Flandrijos heraldikos taryba – Antverpeno universitetas)

Keith Thomas'o reikšmingas veikalas *Žmogus ir Gamta* (1983) leido mums suprasti kaip kinta žmonijos požiūris į gamtą, gyvūnus ir augalus. Tradiciškai buvo manoma, kad žmonija yra aukščiau gamtos. Vienintelis gyvūnų ir augalų sukūrimo tikslas buvo tarnystė žmonių poreikiams. Ankstyvųjų modernųjų laikų bėgyje, pasaulio atradimai už Europos ribų ir mokslinių metodų atsiradimas buvo tie raidos aspektai, kurie nuginkčijo tokius požiūrius, būtent atveddami į tikėjimą, kad žmonija yra gamtos dalis.

Siekiant parodyti, kad heraldikos vystymasis gali būti suprantamas tik jos socialiniame kontekste, šis pranešimas nušvies gyvūnų ir augalų naudojimą heraldikoje nuo XVI amžiaus iki šiandienos. Remiantis daugiausia pavyzdžiais iš Nyderlandų, bus ištirta keletas būdų. Michel Pastoureau tyrimas parodė, kad gyvūnai prarado savo vyraujančią poziciją, kuri buvo įsitvirtinusi viduramžių heraldikoje, ankstyvaisiais moderniaisiais laikais. Ar ši mada išliko iki šiandienos? Ar tai lėmė tam tikrų rūšių išnykimą heraldikoje? O gal gyvūnai buvo perkelti į kitas herbo dalis? Ar heraldika įtraukė gyvūnus ir augalus, kurie buvo aptikti kitose pasaulio vietose? Jei taip, ar su jais buvo elgiamasi taip pat, kaip su tradicinėmis heraldinėmis figūromis? Kokiu mastu biologijos mokslo raida atsispindi heraldikoje? Ar DNR atradimas ir iššifravimas paliko savo pėdsaką šiuolaikinėje heraldikoje?

Vandens gyvūnija Lietuvos miestų heraldikoje

Vytautas Aleksiejūnas (Lietuvos heraldikos komisija)

Europinės heraldikos tradicijos į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestus atkeliavo iš kaimyninių valstybių Lenkijos, Vokietijos. Nuo XIV a. pastebimi glaudesni prekybiniai, kultūriniai ryšiai, taip pat mūsų valstybės valdovų, jos diduomenės siekiai integruotis į Vakarų pasaulį. Didesnių permainų laikotarpis siejamas su naujais geografiniais atradimais XV a. pabaigoje, kurie skatino mūsų valstybės prekybos, ekonomikos plėtrą, miestų augimą, jų stiprėjimą. Daugėjo miestų kuriems valdovai suteikdavo Magdeburgo miesto teises. Išsirūpinę savivaldos teises, miestai įgydavo teisę naudoti miesto antspaudą, herbą.

Lietuvos miestų ir miestelių herbuose vyrauja istorinės, religinės tematikos herbai. Nemaža jų dalis skirta architektūros paminklų, tradicinių amatų įamžinimui, gyvūnijos, augmenijos pasauliui atspindėti.

Pranešime detaliau apžvelgsime dabartinės Lietuvos teritorijos miestus, kurių herbuose vaizduojami vandens gyvūnai - žuvis, vėžiai, kurie nėra dažnai sutinkami herbuose. Tokių miestų herbų sukurtų daugiausia per pastaruosius keliolika metų priskaičiuojamos kelios dešimtys. Neabejotina tai, kad tokiems herbams atsirasti turėjo įtakos upės ir ežerai, šalia kurių įsikūrę miestai. Išsamiau aptarsime šių miestų herbų atsiradimo tendencijas, palyginimui paminėsime ir kitus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bei kaimyninių kraštų panašios tematikos miestus.

Reflections of aquatic fauna in Lithuanian civic heraldry

Vytautas Aleksiejūnas (Lithuanian Heraldic Commission)

The traditions of European heraldry reached the towns and cities of the Grand Duchy of Lithuania from neighbouring Polish and German realms. From the fourteenth century we can see closer commercial and cultural links between them and attempts by Lithuanian rulers and the nobility to integrate into the western world. The period of greater changes can be linked with the new geographical discoveries of the end of the fifteenth century which encouraged our country's trade and economy to flourish, and our towns to grow and become stronger. The number of towns granted Magdeburg Law by the ruler increased. After obtaining urban self-government, towns and cities enjoyed the right to use a municipal seal and coat of arms.

Various historical and religious subjects appear on the seals of Lithuanian towns and cities. Many seek to record architectural objects and traditional trades or reflect the world of flora and fauna.

In this paper we will look in closer detail at towns in Lithuania today whose seals depict aquatic fauna – fish and crustaceans, which are not found frequently on coats of arms. Several dozen such heraldic devices have been created mostly over the past ten to twenty years. Undoubtedly the appearance of such devices is a reference to the rivers and lakes on which some towns lie. We shall examine more closely the tendencies behind the creation of such coats of arms and note other towns and cities from the Grand Duchy of Lithuania and neighbouring countries with a similar heraldry.

III Posėdis / III Sesja / III Session
HERALDIKOS ŽODŽIAI IR ŽENKLAI / HERALDIC WORDS AND SIGNS /
HERALDYCZNE SŁOWA I ZNAKI

Heraldry as a Tool for Marking the Space of Power and Loyalty

Igor Teslenko (National University: Kyiv-Mohyla Academy; Visiting Fellow at Fitzwilliam College (University of Cambridge))

The paper is devoted to the municipal heraldry of Ostroh in Volhynia. Ostroh is one of the oldest towns in the region, with a history dating back to the early Middle Ages. After the collapse of the Halych-Volhynian Principality in 1340, it became the administrative centre of the estates and the ancestral seat of the Princes of Ostroh. The town received its charter of Magdeburg Law in 1585, but the town authorities, their official records, and the town seal are recorded in sources several decades before this date.

Prints of the Ostroh town seal have been known since the early 17th century. Unlike most other towns in the Ostroh principality, the seal was embellished not with the coat of arms of the princely family, but with the main Orthodox church of Ostroh, dedicated to the Epiphany. This church was built in the first third of the 16th century at the expense of Lithuanian Grand Hetman Prince Konstanty Ostrogski (1460-1530). During the founder's lifetime, it became the cathedral of the Lutsk Orthodox bishops (since then bearing the title of bishops of Lutsk and Ostroh) and later the family tomb of the dynasty.

The image of a religious building on a seal is a fairly common feature of European sphragistics, but this case is special, as it concerns an Orthodox church that was located not in the city but in the courtyard of the upper castle, which was the private space of the lord's family. This part of Ostroh was not under the jurisdiction of the magistrate. Moreover, people of "simple condition" did not have free access to it. The choice of the image of the 'castle cathedral' as a symbol of the town may have taken place between the 1560s and 1570s when Ostroh came out of the possession of the Princes of Ostroh and belonged in turn to the Palatine of Sieradz Olbracht Łaski and King Sigismund Augustus. Be that as it may, the town's heraldry emphasised the dependence of local citizens on the owners of Ostroh.

Heraldika kaip įrankis (priemonė) galios ir lojalumo (lojalumo) erdvei pažymėti

Igor Teslenko (Nacionalinis universitetas „Kijevo Mohylos akademija“; Kembridžo universiteto Ficviljamo Kolegijos laikinasis mokslo bendradarbis)

Pranešimas skirtas municipalinei Ostroho miesto Volynėje heraldikai. Ostrohas – vienas seniausių regiono miestų, kurio ištakos siekia ankstyvuosius viduramžius. Po Haličo-Volynės kunigaikštystės žlugimo (1340 m.), jis tapo administraciniu valdų centru ir kunigaikščių Ostrogiškių protėvių buveine. 1585 m. miestas gavo Magdeburgo teisių privilegiją, tačiau šaltiniuose miesto rotušė, jos aktų knygos ir antspaudas yra minimi keliasdešimt metų anksčiau, nei ši data.

Ostroho miesto atspaudai yra žinomi nuo XVII amžiaus pradžios. Skirtingai nuo daugumos kitų Ostrogo kunigaikštystės miestų (priešingai nei daugumoje kitų Ostroho miestų) antspaudų, juose

buvo išraižytas ne kunigaikščių giminės herbas, bet Epifanijai skirta pagrindinė Ostroho stačiatikių cerkvė. Ši cerkvė buvo pastatyta XVI amžiaus pirmajame trisdešimtmetyje Lietuvos didžiojo etmono kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio (1460-1530) lėšomis. Fundatoriui tebesant gyvam, ji tapo Lucko ortodoksų (stačiatikių) vyskupų katedra (nuo tada naudojamas Lucko ir Ostroho vyskupų titulas, o vėliau – dinastijos giminės kapavieta).

Sakralinio pastato vaizdas antspaude – tai yra gana populiarus Europos sfragistikos paminklų elementas, tačiau šis atvejis yra išskirtinis, nes tai cerkvė, kuri stovėjo ne mieste, bet kieme – aukštutinės pilies teritorijoje, kuri buvo privati valdančiosios šeimos (giminės) erdvė. Ši Ostroho dalis nepriklausė magistrato jurisdikcijai. Be to, „paprastos kilmės“ žmonės neturėjo teisės laisvai į ją patekti (negalėjo laisvai į ją patekti). „Pilies katedros“ vaizdas, kaip miesto simbolis, galėjo būti pasirinktas 1560–1570 m., kai Ostrohas nebebuvo kunigaikščių Ostrogiškių nuosavybė ir savo ruožtu priklausė Sieradzo vaivadai Albrechtui Łaskiui ir karaliui Žygimantui Augustui. Šiaip ar taip, miesto heraldika pabrėžė vietinių miestiečių (gyventojų) priklausomybę nuo Ostroho savininkų.

Heraldyka w publiczno-prywatnym widowisku pansemiotycznym dawnej Rzeczypospolite

Iwona M. Dacka-Górczyńska (Polskie Towarzystwo Heraldyczne)

Wystąpienie będzie dotyczyło zmian funkcji herbu od średniowiecza do czasów nowożytnych w komunikacji społecznej i komunikacji symbolicznej. Tym nowym znaczeniom towarzyszyło rozszerzenie kręgu osób i instytucji posługujących się herbami oraz pojawiły się nowe obszary manifestacji heraldycznej. Powszechność używania herbów sprawiała, że pełniły one różne funkcje, były znakami tożsamości, własności, środkami uwierzytelniającymi czynności prawne, ozdobami, często wyposażonymi w przekaz ideowy bądź metaforyczny. W dawnej Rzeczypospolitej heraldyka brała udział w wielkim publiczno-prywatnym widowisku pansemiotycznym, co zostanie zilustrowane przykładami, ze szczególnym uwzględnieniem staropolskiej kultury retorycznej.

Heraldry in the public-private pansemiotic spectacle of the former Republic /Heraldry in the public/private pansemiotic pageantry of the Old Commonwealth of the Two Nations Iwona

M. Dacka-Górczyńska (Polish Heraldic Society)

This presentation will deal with changes in the function of coats of arms from the Middle Ages to the modern times in social and symbolic communication. These new meanings were accompanied by the expansion of the circle of people and institutions using coats of arms, as new areas of heraldic manifestation emerged. The universality of the use of coats of arms made them perform various functions: they were signs of identity, property, means of authenticating legal actions, decoration, and often they were equipped with an ideological or metaphorical message. In the former Commonwealth, heraldry took part in the great public and private pansemiotic spectacle, which will be illustrated by examples, with particular attention to Old Polish rhetorical culture.

***Herby i chorągwie na wielkim ekranie. Analiza heraldyczno-weksylologiczna filmu „Krzyżacy”
Aleksandra Forda***

Jagna Rita Sobel (Uniwersytet Wrocławski)

Badania heraldyczne (a także ściśle związane z nimi badania weksylologiczne) nie powinny ograniczać się wyłącznie do analizy herbów i ich funkcjonowania w epoce, w której powstały. Bez przeszkód można rozszerzyć kwestionariusz pytań badawczych o ich obecność w kulturze popularnej. Ciekawym przykładem wykorzystania heraldyki i weksylologii z czasów unii personalnej łączącej Koronę Polską oraz Wielkie Księstwo Litewskie jest ekranizacja powieści Henryka Sienkiewicza pt. „Krzyżacy” w reżyserii Aleksandra Forda z 1960 r. W proponowanym referacie analizie poddane zostaną występujące w tym dziele sztuki filmowej herby (zarówno rycerzy polskich, jak i obcych) oraz chorągwie należące do wojsk polsko-litewskich i krzyżackich ukazane w scenach bitwy pod Grunwaldem. Znaki te skonfrontowane zostaną ze źródłami do ówczesnej heraldyki i weksylologii, mianowicie herbarzami oraz ilustrowanym dziełem Jana Długosza „Banderia Prutenorum”. Zabieg ten pozwoli ustalić, w jakim stopniu twórcy filmu oparli się na źródłach historycznych, projektując kostiumy i scenografię. Refleksja dotyczyć będzie również miejsca owych zabytków w interesującym nas dziele filmu, a więc tego, jak były one ukazywane, czy stanowiły jedynie tło dla akcji filmu, czy też niosły istotne znaczenie semiotyczne. Wreszcie referat pozwoli ukazać wykorzystanie XV-wiecznych herbów i znaków na chorągwiach w kulturze popularnej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, dzięki czemu znajomość tych znaków mogła przeniknąć do świadomości odbiorców.

***Coats of Arms and Banners on the silver screen. An heraldic-vexillographic analysis of
Aleksander Ford's film, 'The Teutonic Knights'***

Jagna Rita Sobel (The University of Wrocław)

Heraldic research (and the closely related vexillological research) should not be limited only to the analysis of coats of arms and their functioning in the era in which they were created. You can easily extend research questions to include the presence of heraldic devices in popular culture. An interesting example of the use of heraldry and vexillology from the times of the personal union connecting the Crown of Poland and the Grand Duchy of Lithuania is the film adaptation of Henryk Sienkiewicz's novel entitled "Teutonic Knights" directed by Aleksander Ford in 1960. The proposed paper will analyze the coats of arms (both Polish and foreign knights) and banners belonging to the Polish-Lithuanian and Teutonic troops shown in the scenes of the Battle of Grunwald in this work of film art. These signs will be compared with the sources of fifteenth-century heraldry and vexillology, namely armorials and the illustrated work of Jan Długosz "Banderia Prutenorum". This procedure will allow us to determine to what extent the filmmakers relied on historical sources when designing costumes and scenography. The reflection will also concern the place of these monuments in the film we are interested in, i.e. how they were shown, whether they constituted only a background for the film's action or whether they carried significant semiotic significance. Finally, the paper will show the use of 15th-century coats of arms and banner signs in the popular culture of the Polish People's Republic, thanks to which the knowledge of these signs could penetrate the recipients' consciousness.

Lietuviškoji heraldika senuosiuose Europos herbynuose

Agnė Railaitė-Bardė (Lietuvos istorijos institutas)

XII amžius – heraldikos, reikšmingo Europos nematerialaus paveldo, atsiradimo laikotarpis. Kitame šimtmetyje Vakarų Europoje buvo pradėti kurti herbynai. Pastarųjų kūrimo praktika vėliau išplito į kitus Europos regionus. Herbynai – puikus įvairiapusis šaltinis, atspindintis atskirų laikotarpių ir skirtingų Europos regionų, valstybių heraldines tradicijas. Minimi herbų rinkiniai – turtingas europietiškos kultūros atspindžių lobynas, saugantis ne tik heraldikos meno ir raiškos vystymosi daugialypius klodus, bet ir senojo kontinento istorines, politines, socialines ir komunikacines peripetijas. Herbynų turinys neretai susijęs ir su herbų sudarytojų fantazija ar visuomenėje gyvuojančiomis legendomis.

Senųjų Europos herbynų margumyne ieškosime lietuviškosios heraldikos pavyzdžių, atskleidžiančių, ką apie Lietuvą ir jos herbus žinojo svetimų kraštų heroldai. Taip pat domėsime, kokie herbai, ir kaip jie buvo vaizduojami minimuose herbynuose. Tyrimui pasitelkti XV–XVIII amžiaus šaltiniai. Pranešime herbynai bus analizuojami per chronologinę ir geografinę prizmę siejant juose vaizduojamus lietuviškus herbus su istoriniais įvykiais, dinastijomis, konkrečiais kilmingaisiais ir žemių herbais. Ypatingas dėmesys bus skiriamas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lietuvos valdovų herbų vaizdavimui. Taip pat analizuojami Lenkijos ir Lietuvos herbynų ypatumai lyginant juos su Vidurio ir Vakarų Europos šalyse sudarytais herbynais.

Lithuanian Heraldry in Old European Armorial

Agnė Railaitė-Bardė (The Lithuanian Institute of History)

The 12th century was the period of the emergence of heraldry, an important form of European intangible heritage. In the following century, the creation of armorials began in Western Europe. The practice of creating armorials later spread to other regions of Europe. Armorial are an excellent multifaceted source reflecting the heraldic traditions of different periods and different European regions and states. These collections of coats of arms are a rich treasure trove of reflections of European culture, preserving not only the multifaceted layers of the development of the art and expression of heraldry, but also the historical, political, social, and communicative vicissitudes of the old continent. The content of such sources is often linked to the imagination of the creators of armorials or to the legends that exist in society.

In the motley of old European armorials, we will search for examples of Lithuanian heraldry, revealing what heralds of foreign lands knew about Lithuania and its coats of arms. We will also be interested in what kind of coats of arms were used and how they were depicted in the armorials in question. The sources used for this research date from the 15th-18th centuries. The presentation will analyse the coats of arms through a chronological and geographical prism, linking the Lithuanian coats of arms depicted in them to historical events, dynasties, specific noblemen and territorial coats of arms. Particular attention will be paid to the depiction of the coats of arms of the Grand Duchy of Lithuania and Lithuanian rulers. The specific features of Polish and Lithuanian armorials will also be analysed in comparison with the armorials created in Central and Western Europe.

**2024 m. birželio 13 d. (ketvirtadienis) / 13 czerwca 2024 r. (czwartek) / 13
June 2024 (Thursday)**

IV Posėdis / IV Sesja/ IV Session

**MUNICIPALINĖ HERALDIKA. IŠ PRAEITIES Į DABARTĮ / HERALDYKA
MUNICIPALNA. OD PRZESZŁOŚCI DO TERAŹNIEJSZOŚCI / CIVIC HERALDRY:
FROM PAST TO PRESENT**

The Past, Present and Future of Civic Heraldry in Transylvania

Attila István Szekeres (Transylvanian Heraldic and Vexillological Association)

The presentation is limited to county coats of arms. While Transylvania was part of the Kingdom of Hungary, only one county coat of arms was created, that of Hunyad County at the end of the 15th century. At the time of the autonomous Principality of Transylvania, no county coats of arms were created. When Transylvania was annexed to the Habsburg Empire, coats of arms were granted to other counties in the 18th century. Under the Austro-Hungarian Monarchy, some new coats of arms were adopted following the administrative reorganization of 1876. After the First World War and the subsequent peace treaties the Kingdom of Romania was extended to include several regions, including Transylvania. New coats of arms for the counties of the Romanian Kingdom were adopted in 1928. They preserved very little from the historical coats of arms; they modified radically the coats of arms that had been used during the Hungarian administration, removing the elements that referred to Hungarian historical traditions, and replacing them by new ones that evoke the past of the Romanian people. No coats of arms were used after the Second World War, during the communist era, and in 1972 completely new ones were created. They represented the achievements of socialism. After the fall of communism, new coats of arms were adopted from 1993. According to the provisions of the Law, the coats of arms of counties, towns and communes are approved by the Government at the proposal of the county councils or local councils, with the consent of the National Committee of Heraldry. The coats of arms are still used for a while, but simpler logos have started to be used. So, sadly, it seems that in the future logos will replace coats of arms.

Municipalinės heraldikos praeitis, dabartis ir ateitis Transilvanijoje

Attila István Szekeres (Transilvanijos heraldikos ir veksilologijos asociacija)

Šis pranešimas apsiriboja regioniniais herbais. Tuo laiku, kai Transilvanija priklausė Vengrijos karalystei, tik vienas regioninis herbas buvo sukurtas XV amžiaus pabaigoje – tai skirtasis Hunyad grafystei. Autonominės Transilvanijos kunigaikštystės laikais nesukurta jokių regioninių herbų. Kai Transilvanija buvo aneksuota Habsburgų imperijos, XVIII amžiuje herbai buvo suteikti administraciniam vienetais. Valdant Austrijos-Vengrijos monarchijai, 1876 metų administracinio pertvarkymo pasekoje, buvo priimta keletas naujų herbų. Po Pirmojo pasaulinio karo ir taikos sutarčių Rumunijos Karalystė išsiplėtė keliais regionais, tame tarpe ir Transilvanijos. 1928 metais buvo priimti

nauji Rumunijos karalystės administracinių vienetų herbai. Juose labai maža dalimi išsaugota tai, kas buvo būdinga istoriniams herbams. Jie radikaliai pakeitė herbus, kurie buvo naudoti Vengrijos administracijos, išimant elementus, kurie rėmėsi vengriškomis istorinėmis tradicijomis ir pakeičiant juos naujais, kurie žadintų Rumunijos tautos praeitį. Jokie herbai nebuvo naudoti po II Pasaulinio karo, komunistinėje eroje, o 1972 metais buvo sukurti visiškai nauji. Jie vaizdavo socializmo pasiekimus. Žlugus komunizmui, 1993 metais buvo priimti nauji herbai. Pagal įstatymo nuostatus administracinių vienetų, miestų ir bendruomenių herbus tvirtina Vyriausybė, atsižvelgdama į administracinių vienetų ar vietinių tarybų pasiūlymus, pritariant Nacionaliniam heraldikos komitetui. Herbai yra vis dar naudojami, tačiau ima plisti daug paprastesni logotipai. Taigi yra liūdna, kad ateityje logotipų naudojimas išstums herbus.

Heraldyka samorządowa na Dolnym Śląsku po 1990 r.: problemy, stan obecny, perspektywy
Marek L. Wójcik (Uniwersytet Wrocławski)

Odrodzenie się w ostatniej dekadzie XX w. samorządności terytorialnej w Polsce pociągnęło za sobą przebudowę struktur administracyjnych. Reforma wprowadziła podział kraju na gminy, powiaty i województwa, przyznając władzom samorządowym wszystkich trzech szczebli – po raz pierwszy w dziejach państwa polskiego – prawo do ustanawiania własnych symboli. W pejzażu semiotycznym masowo zaczęły pojawiać się więc herby (oprócz nich także weksylia, łańcuchy i inne symbole), które powstawały w niekontrolowany sposób, bez znajomości zasad heraldyki oraz bez poszanowania lokalnych tradycji heraldycznych i historycznych. Kres tym praktykom przyniosła Komisja Heraldyczna powołana do życia w 2000 r. jako kolegialny organ opiniodawczo-doradczy ministra właściwego do spraw administracji publicznej w celu opiniowania projektów herbów, flag oraz insygniów jednostek samorządu terytorialnego.

W referacie ukazane zostaną efekty żywiołowego procesu kształtowania się herbów samorządowych w Polsce po 1990 r. oraz jego ewolucja po rozpoczęciu działalności przez Komisję Heraldyczną na przykładzie województwa dolnośląskiego, gdzie ogniskują się sięgające epoki średniowiecza tradycje historyczne i heraldyczne Czech, Niemiec i Polski. Prześledzone zostaną także praktyki oczyszczania heraldyki dolnośląskiej ze znaków niespełniających ustawowych kryteriów heraldycznych i historycznych oraz towarzyszące im nierzadko problemy związane z ustanawianiem herbów, głównie spory i konflikty między mieszkańcami i władzami miast i gmin, często nagłaśniane przez media, które wynikają z niskiego poziomu wiedzy heraldycznej społeczeństwa.

Civic Heraldry in Lower Silesia after 1990: problems, present state, and prospects
Marek L. Wójcik (The University of Wrocław)

The revival of local self-government in Poland in the last decade of the 20th century resulted in the reconstruction of administrative structures. The reform introduced the division of the country into communes (*gminy*), counties (*powiaty*) and voivodeships (*województwa*), and granted local government authorities of all three levels - for the first time in the history of the Polish state - the right to establish their own symbols. Therefore, coats of arms (apart from them, also flags, banners, chains and other symbols) began to appear in large numbers in the semiotic landscape. They were created in an uncontrolled way, without knowledge of the rules of heraldry and without respect for local heraldic and historical traditions. In 2000, the Heraldic Commission was established, which brought an end to these practices. As a collegial consultative and advisory body to the minister responsible for public administration, the Commission's task is to issue opinions on designs of coats of arms, flags and insignia of local government units.

The paper will show the effects of the spontaneous process of creation civic coats of arms in Poland after 1990 and its evolution after the Heraldic Commission began its activities on the example of the Lower Silesian Voivodeship. The region is interesting, because here are concentrated the historical and heraldic traditions of the Czech Republic, Germany and Poland dating back to the Middle Ages. The practices of purifying Lower Silesian heraldry from signs that do not meet the statutory heraldic and historical criteria will also be examined, as well as the often accompanying problems related to the establishment of coats of arms, mainly disputes and conflicts between residents and authorities of cities and communes, often publicized by the media, which result from the low level of heraldic knowledge in society.

Herbu Zwolenia wszystkie przygody, czyli do kogo należą herby

Katarzyna Madejska (Muzeum Regionalne w Zwoleniu),
Paweł Madejski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

Zwoleń, miasto położone w północnej części województwa sandomierskiego, został lokowany w 1425 roku przez Władysława Jagiełłę. Pierwsze potwierdzone informacje o herbie miejskim pochodzą z XVI wieku. Przez większość swego istnienia społeczność miasta nie widziała potrzeby zmieniania swojego znaku, a jeśli do tego dochodziło, to pod wpływem czynników zewnętrznych. W l. 1869 – 1925 nie posiadało statusu miasta, po jego odzyskaniu przywrócono XVI-wieczny herb. Przestano go używać ok. 1940. Po II wojnie herb miasta podlegał wielokrotnym przemianom, szczególnie po 1990. Obecnie używany nie jest zgodny z regułami heraldyki, ale władze miejskie przy nim obstają. Na przykładzie tego herbu widać wszelkie problemy związane z heraldyką, przede wszystkim zderzenie wizji opartych o tradycję i ustalenia profesjonalistów z lokalnymi propozycjami, bazującymi na najróżniejszych pseudo-argumentach i przelotnych modach (które uniemożliwiają merytoryczną dyskusję). To stawia pytanie fundamentalne: kto jest właścicielem herbu miasta i kto powinien o nim decydować?

All the varieties of the Zwoleń Coat of Arms, or: To Whom do Coats of Arms belong?

Katarzyna Madejska (The Regional Museum in Zwolen),
Paweł Madejski (Maria Curie-Skłodowska University)

Zwoleń is a small market town in northern Małopolska (historical Sandomierz voivodaship), founded in 1425 by king Vladislaus Jagiello. From 1425 to 1869 and then from 1925 onwards it has had municipal status. As a town, it also had and has a coat of arms. The oldest seal stamps with the capital S on a red background date from the second half of the 16th century. This coat of arms was in use until the end of the Polish-Lithuanian Commonwealth, and then in a slightly changed form. In 1869, after its status was reduced to that of "osada" (settlement), Zwoleń ceased to use a coat of arms. In 1925, when Zwoleń became a town again, the town council returned to using the Renaissance coat of arms - until 1940. After the Second World War became a subject of strange machinations, among others "decommunisation", that led to its present form - heraldically incorrect, but defended by the town authorities because it is "just pretty". This opens a question: who is the owner of any coat of arms: heraldics, users? Or do coats of arms have any owners?

IV Posèdis / IV Sesja / IV Session
VALSTYBIŲ, DINASTIJŲ, KILMINGŲJŲ HERALDIKA / HERALDYKA PAŃSTW,
DYNASTII, ARYSTOKRACJI RODOWEJ / THE HERALDRY OF STATES, DYNASTIES
AND THE ARISTOCRACY

Symptomy rozwoju terminologii klenodialnej w polskich źródłach historiograficznych późnego średniowiecza

Lidia Korczak (Uniwersytet Jagielloński)

Sformułowane w polskiej nauce heraldycznej ok. połowy XX wieku stanowisko Oskara Haleckiego, że „znaczenie organizacji rodowej rycerstwa nie jest tym większe, im dalej posuwamy się w przeszłość, lecz szczyt swój osiągnęło pod koniec XIV i początek XV wieku (...)” długo pozostawało osamotnione, by wraz z „bieniakowym” etapem rozwoju dyscypliny stać się dominującym.

Czy jednak nie należałoby owego szczytu znaczenia organizacji rodowej przesunąć w głąb XV stulecia, czyli na okres zamykania się stanu szlacheckiego a co za tym idzie niezliczonych procesów o naganę szlachectwa? W celu weryfikacji takiej hipotezy warto przyjrzeć się rozwojowi terminologii klenodialnej w źródłach historiograficznych późnego średniowiecza. Jeszcze w 2. połowie XIV wieku określanie przynależności rodowej osób w tego rodzaju źródłach było rzadkie. Jako pierwszy wprowadził w Polsce ten zwyczaj Jan z Czarnkowa (lata 80-te XIV w.), nie był jednak w tym konsekwentny. Z biegiem czasu maniera taka rozpowszechniła się, by w dziełach Jana Długosza, czyli w połowie i 2. połowie XV w. stać się w pełni obowiązującą zasadą. Z kolei analiza terminologii klenodialnej jeszcze późniejszej *Kroniki* Maciej z Miechowa (XV/XVI wiek) zdaje się pokazywać równie silne przywiązanie do rodowej terminologii.

Indicators of the development of clenodial terminology in Polish historiographical sources of the late Middle Ages

Lidia Korczak (Jagiellonian University)

The opinion expressed by Oskar Halecki that “the importance of the ancestral organisation of the knighthood does not increase the further back in time we go, but reaches its peak at the end of the 14th and the beginning of the 15th century (...)” remained a lonely one in Polish heraldry until the middle of the 20th century, only to become dominant in the last quarter of the 20th century due to Janusz Bieniak's research.

However, should this peak of the importance of family organisation not be shifted back to the 15th century, i.e. to the period of the closing of accession to the aristocratic estate and the resulting innumerable attempts to deny nobility, family privileges and family representation in political life? To test such a hypothesis, we should focus on the development of clenodial terminology in late medieval historiographical sources. As late as the second half of the 14th century, the identification of the ancestry of individuals in such sources was rare. This custom in Polish historiography was

introduced by the chronicler Jan of Czarnków (1380s), but he was not consistent, and information on the origin 'de cognatione' was seldom given apart from the name of the person depicted or a family nickname. The latter manner of reference was introduced into the yearbooks and obituaries and became a fully binding rule in the works of Jan Długosz, i.e. in the second half of the 15th century. While much attention has been paid to Długosz's works, which contain numerous stories about family names and reveal the processes of the formation of family tradition, little is known about the family narrative of the later *Chronicle* of Maciej of Miechów (15th/16th century). So did Maciej of Miechów show the same attachment to family terminology and narrative as his great predecessor in the historiographical endeavour, or did he regard these issues as outdated already?

The city arms in manuscripts from the 15th and 16th centuries

Ralf Hartemink (independent researcher)

There are hundreds of heraldic manuscripts, or armorials, known to (still) exist and more and more are becoming available in digitalised form. The large majority of these manuscripts deal with royalty, (high) nobility and other personal arms. Only in a small number of manuscripts can city arms be found, often at the end of the manuscripts or scattered in different places. Such manuscripts contain between 10 to over 100 cities. They never form the main topic of the manuscript or armorial. Interestingly, among the surviving manuscripts city arms are largely clustered in two regions, the southern part of Germany, or the Low Countries. There does not seem to be any manuscript with for example city arms in the British Isles or Spain. Only occasionally is a Spanish city mentioned. In this paper I will mention various armorials, describe the clusters and, sometimes more interestingly, the outliers and the possible relation between various manuscripts, drawing comparisons in the arms shown as well as maps of the cities shown. (see f.e. <https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1DhVc92DpShBRDylFw2oFijgHdotdIYw&usp=sharing> a work still in progress)

Miestų herbai XV ir XVI a. rankraščiuose

Ralf Hartemink (nepriklausomas tyrėjas)

Esama šimtų heraldinių rankraščių arba herbynų, kurie (vis dar) egzistuoja ir tampa vis labiau ir labiau prieinami internetu. Didelė jų rankraščių dalis susijusi su valdovais, aukštuomene ir kitais asmeniniais herbais. Tik nedidelėje dalyje rankraščių galima rasti miestų herbus, dažniausiai rankraščių pabaigoje ar išsklaidytus įvairiose vietose. Tai sudaro nuo dešimties iki daugiau nei šimto miestų išvardijimų. Jie niekada nėra pagrindinė rankraščio ar herbyno tema. Įdomu, kad išlikusiuose rankraščiuose miestų herbai didžia dalimi telkiasi dviejuose regionuose – pietinėje Vokietijos dalyje arba Nyderlanduose. Regis, nėra jokių rankraščių su miesto herbu, pavyzdžiui, Britų salose ar Ispanijoje. Tik retkarčiais paminimas koks nors Ispanijos miestas. Savo pranešime paminėsiu įvairius herbynus, apibūdinsiu [herbų] telkinius, ir kas yra dar įdomiau – ypatingus skirtumus ir galimą ryšį tarp skirtingų rankraščių, naudojant nurodytus herbų palyginimus ir miestų žemėlapius (pvz., žr. <https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1DhVc92DpShBRDylFw2oFijgHdotdIYw&usp=sharing> – darbas šiuo metu vyksta).

Pogonia, Zdarzbóg czy Bożezdarz? Pamięć heraldyczna w świetle przekazów Długosza i zabytków materialnych na przykładzie rodziny Szwarców

Joanna Brzegowy (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk)

Jerzy Szwarc, kupiec pochodzący z niemieckojęzycznych terenów, dzięki umiejętnemu zarządzaniu oraz korzystnemu mariażowi, bardzo szybko dostał się do krakowskiej elity miejskiej. Przez dwadzieścia lat lokował swój kapitał w kolejnych spółkach kupieckich, a jego bogactwo zwróciło uwagę króla. Władysław III Warneńczyk, potrzebując pieniędzy na wyprawę wojenną, zadłużył się u mieszczanina. Dwa lata przed wyprawą warneńską Władysław III miał nobilitować Szwarca i nadać mu herb Bożezdarz. Ze względu na to, że nie zachował się dokument nobilitacyjny, a wygląd herbu znany jest tylko z przekazów Długosza wielu badaczy kwestionowało autentyczność relacji dziejopisarza i istnienie samego herbu, twierdząc że Długosz popełnił błąd w swojej relacji, a herb Bożezdarz, inaczej Zdarzbóg miał być tożsamy z Pogonią. Według tej teorii Jagiellonowie nadawali tylko herb Pogonia, a utworzenie nowego herbu byłoby bezzasadnym precedensem. Zachowane zabytki materialne zdają się przeczyć tezom formułowanym przez naukowców. Jednym z nich jest epitafium Erazma Szwarca, potomka Jerzego, w kościele Mariackim w Krakowie, na którym umieszczono herb Bożezdarz zgodny z opisem Długosza, a fundacja miała upamiętnić wszystkich przodków rodziny Szwarc, o czym informuje inskrypcja. Ten sam herb znajduje się na epitafium Andrzeja Kośli w Kraśniku, którego babka od strony matki pochodziła ze Szwarców. W swoim referacie postaram się odpowiedzieć na pytanie: czy zatem nobilitacja faktycznie miała miejsce? Będzie to możliwe dopiero po połączeniu przekazu historycznego Długosza, ikonografii oraz wiedzy heraldycznej i historycznej.

Pogonia, Zdarzbóg or Bożezdarz? Heraldic Memory in the light of Dlugosz's Writings and material relics on the example of the Szwarc Family

Joanna Brzegowy (The Tadeusz Manteuffel Institute of History Polish Academy of Sciences)

Jerzy Szwarc, a merchant from the German-speaking lands, very quickly made his way into Krakow's urban elite thanks to his skilful management and advantageous marriage. For twenty years he invested his capital in successive merchant companies, and his wealth attracted the attention of the king. Władysław III, needing money for a war expedition, went into debt to the burgher. Two years before the Varna expedition, Władysław III was to ennoble Szwarc and grant him the Bożezdarz coat of arms. Due to the fact that no ennoblement document has been preserved and that the appearance of the coat of arms is known only from Dlugosz's sources, many researchers have questioned the authenticity of the historian's relation and the existence of the coat of arms itself, claiming that Dlugosz made a mistake in his writings, and that the coat of arms of Bożezdarz, or Zdarzbóg, was supposed to be identical to Pogonia. Surviving material monuments seem to contradict the theses formulated by scholars. One of them is the epitaph of Erazm Szwarc, a descendant of Jerzy, in St Mary's Church in Kraków, which bears the Bożezdarz coat of arms in accordance with Długosz's description, and the foundation was to commemorate all the ancestors of the Szwarc family, as the inscription informs. The same coat of arms is on the epitaph of Andrzej Kośla in Kraśnik. So did the

ennoblement actually take place? What did the coat of arms of Bożezdarz look like? Why is heraldry crucial for the historian-genealogist? These questions will be answered after analysing source accounts, iconography combined with historical and heraldic knowledge.

Lietuvos metraščių heraldika ir jos kontekstas

Kęstutis Gudmantas (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Pranešime bus apžvelgiami „romėniškuose“ ir kituose Lietuvos metraščiuose paminėti / aprašyti herbai, herbinės legendos bei mėginama įvardyti jų šaltinius. Bus skirsiama vietos europietiškam ir „vietiniam“ (Lietuvos ir Lenkijos) kontekstui, dviejų kanclerių – Alberto Goštauto ir Kristupo Šidloveckio – tarpusavio ryšiams ir šių pareigūnų heraldinėms bei genealoginėms manifestacijoms.

Heraldry in the Lithuanian Chronicles and its context

Kęstutis Gudmantas (The Institute of Lithuanian Literature and Folklore)

This paper deal with the coats of arms and heraldic legends mentioned or described in the „Roman“ and other Lithuanian chronicles. An attempt will be made to reveal their sources. Attention will be drawn to their “European” and “local” (Lithuanian and Polish) context – the mutual relations of two chancellors, Albertas Goštautas and Krzysztof Szydłowiecki, and the heraldic and genealogical presentation of these two officers of state.

V Posėdis / V Sesja / V Session
VALSTYBIŲ, DINASTIJŲ, KILMINGŲJŲ HERALDIKA / HERALDYKA PAŃSTW,
DYNASTII, ARYSTOKRACJI RODOWEJ / THE HERALDRY OF STATES, DYNASTIES
AND THE ARISTOCRACY

Žemaitijos bajorų kilmės ir statuso simboliai XVI – XVIII a. šaltiniuose

Gabrielė Jasiūnienė (nepriklausoma tyrėja)

XVI – XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų visuomenėje simbolis vaidino gana svarbų vaidmenį. Per jį buvo galima parodyti priklausymą giminei, santuokinius ryšius, užimamas pareigybes, gautus titulus, politinę ir visuomeninę padėtį. Pranešime nutarta atkreipti dėmesį į Žemaitiją – regioną, kuriame ilgą laiką gyvavo susiformavusi uždara vietos bajorų bendruomenė, pradėjusi keistis tik XVII a. atšilimo laikotarpiu. Kuomet vis dažniau aukštais Žemaitijos urėdais galėjo tapti ir atvykėliai iš Lenkijos, Livonijos ir kitų kraštų. Tokiu būdu šiame regione gana ilgą laiką susidarė sąlygos išsilaikyti vietinės kilmės simboliams, kurių gretas nuo XVII a. aktyviau pradėjo pildyti atneštiniai ženklai.

Pranešime bus siekiama pristatyti Žemaitijos bajorų kilmės ir statuso ženklus, vaizduojamus XVI a. – XVIII a. šaltiniuose. Akcentuotina, kad pranešime kilmės ženklais yra laikomi herbai (vienalaukiai ir jungtiniai), o statuso ženklais – įvairūs pareigybiniai ir valdžios simboliai, ordinai ir pan. Pastarieji ženklai, ypatingai portretuose, galėjo būti vaizduojami tiek paskiri, tiek tapti kilmės ženklų sudedamosiomis dalimis. Bus siekiama aptarti analizuojamų simbolių reikšmę ir funkciją Žemaitijos bajoro gyvenime. Ar tai buvo tik paprastas simbolis? O galbūt tai buvo svarbi identiteto dalis, simbolizavusi kilmę arba giminystės, santuokos ryšius, išskirtinę visuomeninę arba valdžios padėtį? Pranešimo metu bus siekiama pristatyti ir aptariamuoju laikotarpiu vyravusias kilmės ir statuso simbolių sudarymo, vaizdavimo, naudojimo tradicijas. Bus pristatomi antspauduose, knygų grafikoje, portretuose, architektūroje ir kitoje ikonografijoje vaizduojami Žemaitijos bajorų kilmės ir statuso ženklai, kurie priklausė Bilevičių, Chodkevičių, Nagurskių, Odachovskių, Gruževskių, Šemetų, Denhofų, Pliaterių ir kitų giminių atstovams.

Symbols of the origins and status of the Žemaitian Gentry in 16th–18th Century Sources

Gabrielė Jasiūnienė (independent researcher)

Symbols played quite an important role in the society of the gentry of the Grand Duchy of Lithuania from the 16th to 18th centuries. They could be used to show family affiliation, marital relationships, offices held, titles received, political and social status. It was decided that the paper will focus on Žemaitija, a region where a closed community of local gentry existed for a long time and only began to change with the thawing of the 17th century. During this period, more and more newcomers from Poland, Livonia and other countries could be appointed as Žemaitian officials. This created the conditions for local symbols to persist in the region for a long time, but from the 17th century onwards “imported” symbols began to be used as well.

The aim of the paper will be to present the signs of origin and status of the Žemaitijan gentry found in the sources from the 16th to 18th centuries. It should be noted that the paper refers to coats of arms (single field and marshalled) as signs of origin and various symbols of office and authority, orders, etc. as signs of status. The latter signs, particularly in portraits, could be shown separately or form part of the signs of origin. The aim will be to explore the meaning and function of the analysed symbols in a Žemaitijan nobleman's life. Was it just a simple symbol? Or perhaps it was an important part of identity, symbolising origin, family or marital relationships, or a special position in society or government? The paper will also aim to present the traditions of creation, representation and use of symbols of origin and status that prevailed during the period covered. It will present the signs of origin and status of the Žemaitijan gentry which can be found in seals, book graphics, portraits, architecture and other iconography and which belonged to the Bilevičius, Chodkevičius, Nagurskis, Odachovskis, Gruževskis, Šemeta, Denhofas, Plateris and other families.

Jak tworzyć znaki władzy? Udostojnienia herbów utytułowanych rodzin szlacheckich w Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Jakub Rogulski (Uniwersytet Jagielloński)

Wbrew obowiązującej w Rzeczypospolitej zasadzie równości szlacheckiej oraz licznym zakazom uchwalanym przez Sejm, pewna grupa rodzin szlacheckich Polski i Litwy posługiwała się w XVI-XVIII w. dziedzicznym tytułami rodzinnymi, takimi jak książę, hrabia czy margrabia. Były to tytuły analogiczne do tych, jakie posiadała arystokracja na zachodzie Europy. Celem referatu jest próba udzielenia odpowiedzi, na ile heraldyka polsko-litewskich rodzin utytułowanych stanowiła wizualne odzwierciedlenie ich dziedzicznego tytułu. Na zachodzie Europy zdobycie arystokratycznej rangi często wiązało się z udostojnieniem herbu rodzinnego, który stawał się w ten sposób wizualnym świadectwem wysokiego statusu, np. książęcego lub hrabiowskiego. Podobne udostojnienia herbowe odnotowujemy w przypadku niektórych rodzin szlacheckich Rzeczypospolitej, szczególnie tych, które swoje tytuły zawdzięczały nadaniom dokonany przez zagranicznych monarchów, głównie cesarza rzymskiego. Taka sytuacja dotyczyła np. rodzin Radziwiłłów, Tęczyńskich, Chodkiewiczów, czy w okresie późniejszym Jabłonowskich i Sułkowskich. Heraldyka tych familii stawała się z kolei przedmiotem naśladownictwa dla tych rodzin Rzeczypospolitej, które swoją godność opierały na przeświadczeniu o starożytnym i "domowym" pochodzeniu tytułu, zwłaszcza dawnych kniaziów litewsko-ruskich. Referat podejmuje analizę udostojnień herbów wszystkich tych rodzin w celu określenia zasięgu omawianego zjawiska, wskazania głównych mechanizmów udostojniania herbów oraz ustalenia treści propagandowych, jakie za pomocą tego środka komunikacji miały trafiać do odbiorcy.

Creating Symbols of Power. Augmentations of Arms of Titled Nobility in Poland-Lithuania

Jakub Rogulski (Jagiellonian University)

Despite the principle of noble equality and parliamentary prohibitions in the Commonwealth of Both Nations, some Polish-Lithuanian families used hereditary titles of prince, count, or margrave, analogous to those used by the aristocracies in Western Europe. The paper asks to what extent the heraldry of Polish-Lithuanian titled nobles became a visual reflection of their aristocratic titles. In Western Europe, gaining an aristocratic title often required the acquisition of a corresponding augmentation of arms, such as a princely or comital one. This augmentation can also be found in some arms of Polish-Lithuanian families, such as the Tęczyński, Ostroróg, or Radziwiłł families, particularly those with titles granted by foreign rulers such as the emperor or pope. The article examines coats of arms augmented by foreign rulers and families imitating foreign aristocratic heraldry. The analysis aims to determine the scope of the phenomenon, mechanisms of augmentation, and the message conveyed by arms.

VI Posėdis / VI Sesja / VI Session
VALSTYBIŲ, DINASTIJŲ, KILMINGŲJŲ HERALDIKA / HERALDYKA PAŃSTW,
DYNASTII, ARYSTOKRACJI RODOWEJ / THE HERALDRY OF STATES, DYNASTIES
AND THE ARISTOCRACY

XVII a. proginių spaudinių iliustracijos: tarp heraldikos ir emblemikos

Jolita Liškevičienė (Vilniaus dailės akademija)

Pranešime siekiama apžvelgti kaip XVII a. proginiuose spaudiniuose buvo elgiamasi su herbinais ženklais. Kada jie vaizduojami kaip įprastas herbas, o kada – kaip emblemos?

Kada herbai žymi vien leidinio dedikatą, o kada tampa jo šlovinamaisiais simboliais, ar net atskiromis emblemomis? Pranešime keliamas klausimas, kokios buvo herbų atvaizdų ribos, kiek LDK heraldika įsibrovė į emblemikos lauką ir atvirkščiai, kaip emblemos vaizdinę sandarą keitė heraldika.

Illustrations of 17th-century commemorative prints: between heraldry and emblems

Jolita Liškevičienė (Vilnius Academy of Fine Arts)

The aim of this presentation is to give an overview of the treatment of armorial bearings in seventeenth-century commemorative prints or occasional literature. When are they depicted as a regular coat of arms and when as emblems? When do coats of arms mark the mere dedication of a publication, and when do they become glorifying symbols, or even separate emblems? The presentation raises the question of what the limits of coat of arms images were, to what extent the heraldry of the Grand Duchy of Lithuania intruded into the field of emblems, and vice versa, and how heraldry changed the visual structure of emblems.

Konstantego Podhorskiego „Zbiór rozmaitych herbów, ex-libris etc....” jako źródło do badań ekslibrisu europejskiego

Agnieszka Fluda-Krokos (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie; Uniwersytet Jagielloński)

Rękopis znajdujący się w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie (sygn. 3567) stanowi bardzo ciekawy i rzadki przykład dokumentu wyklejonego grafikami przedstawiającymi liczne herby m.in. polskie, rosyjskie, niemieckie, francuskie, holenderskie, włoskie, hiszpańskie i angielskie. Z perspektywy badań ekslibrisologicznych szczególnie istotne są wklejone na jego kartach ekslibrisy herbowe. W większości bardzo bogate graficznie i wykonane technikami szlachetnymi, stanowią dowody na bibliofilskie zamiłowania ich właścicieli.

Konstanty Podhorski's "Collection of Various Coats of Arms, bookplates (ex libris) et cetera" as a source for researching European bookplates

Agnieszka Fluda-Krokos (The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow; Jagiellonian University)

The manuscript from the collections of the Scientific Library of the Polish Academy of Sciences and the Polish Academy of Sciences in Krakow (catalogue number: rkps 3567) is a very interesting and rare example of a document covered with graphics depicting numerous coats of arms, including: Polish, Russian, German, French, Dutch, Italian, Spanish and English examples. From the perspective of bookplate research, the coat of arms bookplates pasted on its pages are particularly important. Most of them are very graphically rich and made using noble techniques, they are evidence of the bibliophilic passions of their owners.”

System symboli Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki

Andrij Greczyło (Instytut Ukraińskiej Archeografii i Badań Źródłoznawczych im. M.S. Hruszewskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy)

W roku 1992 Rada akademicka i Rektorat Państwowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki ogłosiły konkurs na szkic herbu uczelni. Do konkursu zgłoszono kilka propozycji projektów, ale żadna decyzja nie została podjęta.

Latem 1997 roku w strukturach uniwersytetu powołano wyższą szkołę (college) Prawa, dla której zaproponowaliśmy projekt herbu. Herb ten zebrał pochlebne recenzje, dlatego postanowiono opracować jeszcze symbol dla wydziału Prawa. Dla wydziału wykonano także projekt chorągwi (gonfalon), który powtarzał znaki heraldyczne. Wszystko to przyspieszyło prace nad projektami herbu i chorągwi uniwersytetu, które zostały zatwierdzone przez Radę akademicką w marcu 1999 roku. W ramach projektu zaproponowano i systematyczne opracowanie herbów i chorągwi wydziałów, w którym symbol każdej jednostki powinien być umieszczony obok godła ogólnouczelnianego, tak jak to miało miejsce już w przypadku wydziału Prawa. Ale wtedy nie zyskało to poparcia.

W roku 2007 zaprojektowaliśmy symbole dla wydziału Chemii. To już ostatecznie przekonało władze uniwersyteckie o konieczności wprowadzenia symboli dla wszystkich wydziałów. Latem 2007 roku opracowano i dostosowano projekty dla wszystkich 18 wydziałów, 3 uczelni (college), Instytutu kształcenia podyplomowego, a także Biblioteki naukowej, Ogrodu botanicznego i Obserwatorium astronomicznego. W okresie jesienno-zimowym 2007 roku projekty te zostały zatwierdzone, a niektóre były doprecyzowane z uwzględnieniem nowych sugestii i uwag. W pierwszej połowie 2008 roku zostały wykonane w materiale chorągwie dla wszystkich wydziałów, uczelni oraz Instytutu kształcenia podyplomowego. W ramach jednolitego systemu symboliki Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki opracowano także projekty strojów rektora, prorektorów, dziekanów i pozostałych członków Rady akademickiej.

System symboli nadal funkcjonuje pomyślnie. W ciągu ostatnich 15 lat zaszły zmiany w strukturze uniwersytetu: powstały nowe oddziały, niektóre zostały połączone z innymi. Dla nowych wydziałów opracowano herby i gonfalony zgodnie z zasadą systemową. Chorągwie jednostek, które przestały samodzielnie działać, przekazano do muzeum uniwersyteckiego.

Symbol System of the Ivan Franko National University of Lviv

Andrij Greczyło (M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine)

In 1992, the Academic Council and the Rectorate of the Ivan Franko State University announced a competition to draft a coat of arms for the University. Several design proposals were submitted in the competition, but no decision was made. In the summer of 1997, the Law College was established within the university structure, for which we proposed a coat of arms design. This coat of arms received favourable reviews, prompting the decision to develop a symbol for the Faculty of Law as well. A project for a banner, repeating heraldic signs, was also created for the faculty. All of this accelerated work on the university's coat of arms and banner projects, which were approved

by the Academic Council in March 1999. As part of the project, a systematic development of coats of arms and banners for faculties was proposed, where the symbol of each unit should be placed next to the university emblem, as was already the case with the Faculty of Law. However, this proposal did not gain support at that time.

At the beginning of 2007, we designed symbols for the Faculty of Chemistry, finally convincing the university authorities of the necessity to introduce symbols for all faculties. In the summer of 2007, designs were developed and agreed for all 18 faculties, 3 colleges, the Institute of Postgraduate Education, as well as the Scientific Library, Botanical Garden, and Astronomical Observatory. During the autumn-winter period of 2007, these designs were approved, with some being refined based on new suggestions and comments. In the first half of 2008, banners were made for all faculties, colleges, and the Institute of Postgraduate Education. As part of the unified symbol system of Ivan Franko National University of Lviv, designs for the attire of the rector, vice-rectors, deans, and other members of the Academic Council were also developed.

The university's symbol system continues to function successfully. Over the past 15 years, changes have occurred in the university's structure: some new units have been created, while others have been merged with existing ones. Coats of arms and banners have been developed for new faculties according to the systematic principle. Banners of units that ceased to operate independently were transferred to the university museum.

2024 m. birželio 14 d. (penktadienis) / 14 czerwca 2024 r. (piątek) / 14 June 2024 (Friday)
VII Posėdis / VII Sesja / VII Session

VALSTYBIŲ, DINASTIJŲ, KILMINGŲJŲ HERALDIKA / HERALDYKA PAŃSTW,
DYNASTII, ARYSTOKRACJI RODOWEJ / THE HERALDRY OF STATES, DYNASTIES
AND THE ARISTOCRACY

Heraldry and the semiotics of power in the British Civil Wars and Interregnum

Tristan Griffin (University of Cambridge)

This paper will explore the role of heraldic designs in military and political communication during the British Civil Wars of the mid-seventeenth century from the perspective of military, political, and cultural historical analysis. Heraldic designs were used by all sides on flags, pamphlets, and coins during the wars to publicly fashion their political positions; for example, King Charles I's personal standard combined the Royal Arms with the motto 'RENDER UNTO CEASAR', and the Royalists leaned upon the Royal arms to assert their legitimacy. There were commonalities between sides for example the use of banners-of-arms of regimental colonels but also noted partisan differences between designs, with Parliamentarians favouring religious mottos, while the Royalists even went so far as to famously mock the Parliamentarian commander the Earl of Essex with standards referring to his marital problems. This paper will not just analyse wartime heraldic semiotics, but also explore the transition to the republican Commonwealth and Protectorate governments, both of which radically altered the *antebellum* Royal arms. The Commonwealth removed the symbols of the Stuart dynasty, including supporters and crown, and, at first, the Scottish elements owing to the claimed end of the Anglo/Scottish union after Charles I's death. This paper will finish with the arms of the Cromwellian Protectorate, and the significance of Oliver Cromwell's idolisation of Elizabeth I's reign, from which he copied both symbolism and foreign policy. The Protectorate's restoration of monarchical trappings, including crowns, to the 'national' arms and addition of Cromwell's arms as an inescutcheon, will be analysed as the personalisation of the now-dictatorial pseudo-monarchical regime.

Heraldika ir galios semiotika Britanijos pilietiniuose karuose ir bekaralmyje

Tristan Griffin (Kembridžo universitetas)

Šiame pranešime bus nagrinėjamas heraldinių modelių vaidmuo karinėje ir politinėje komunikacijoje Didžiosios Britanijos pilietinių karų XVII amžiaus viduryje laikotarpyje karinės, politinės ir kultūrinės istorijos analizės prizmę. Karų metu, siekdamos viešai formuoti savo politines pozicijas, visos pusės naudojo heraldinius simbolius – ant vėliavų, brošiūrų ir monetų, pavyzdžiui,

karaliaus Karolio I asmeninė vėliava (asmeninėje vėliavoje) jungė karaliaus herbą su devizu „RENDER UNTO CEASAR”, o rojalistai rėmėsi karaliaus herbu, kad patvirtintų savo teisėtumą. Tarp šalių būta panašumų, pavyzdžiui, pulkininkų herbinių vėliavų naudojimas, tačiau taip pat buvo pastebėti esminiai skirtumai tarp kompozicijos (dizaino), kai parlamento šalininkai pirmenybę teikė religiniams devizams, tuo tarpu kai rojalistai nuėjo netgi taip toli, kad garsiai tyčiojosi iš parlamento vadovo, grafo Essekso pasitelkdami vėliavas, nurodančias į jo santuokines problemas. Šiame pranešime ne tik analizuosime karinę heraldinę semiotiką, bet ir išnagrinėsime perėjimą prie Respublikinės Sandraugos ir Protektorato vyriausybės, kurios abi radikaliai pakeitė prieškarinius karališkuosius herbus. Sandrauga pašalino Stiuartų dinastijos simbolius, įskaitant skydininkus ir karūną, o taip pat iš pradžių ir škotiškus elementus dėl tariamai po Karolio I mirties užbaigtos angliškotų unijos. Pranešimas baigiasi Kromvelio protektorato herbu ir Oliverio Kromvelio Elžbietos I valdymo šlovinimo svarba, iš kurio (t. y. valdymo) jis nukopijavo ir simboliką, ir užsienio politiką. Protektorato atliktas monarchinių atributų, įskaitant karūnas, sugražinimas į „nacionalinį“ herbą ir Kromvelio herbo pridėjimas į herbinį sąrašą bus analizuojamas kaip diktatoriško pseudomonarchinio režimo suasmeninimas.

Colours of Division: The Politicization of Heraldic Symbols in Contemporary Montenegro

Nikola Zečević (Institute for Advanced Studies, University of Montenegro)

This study critically examines the ideological appropriation of heraldry in contemporary Montenegro, highlighting how historical coats of arms have been politicized and ideologized to construct modern nationalist narratives and support state-building efforts. It identifies the emergence of a significant political-ideological dichotomy in the early 1990s, characterized by allegiances to different heraldic symbols, such as the golden and silver eagles and the contrasting use of red versus tricolour flags. This division, notably intensifying since 2004, underscores the role of heraldry in contemporary national discourse. The paper explores the fabrication of heraldic symbols attributed to medieval dynasties, such as the Vojislavljević, and the intentional reconstruction of Balšić era blazons to align with contemporary emblematic colours. It critically assesses the misinterpretation and politicization of gold and silver colours on the Montenegrin coat of arms, harking back to the Kingdom of Montenegro, to illustrate the colouristic bifurcation of national identity. Furthermore, it investigates the post-factum ethnicization of historical Montenegrin flags, contributing to persistent national divisions. Through comprehensive analysis, this study aims to illuminate the intricate dynamics between heraldry, ideology, and the construction of national identity within the specific context of Montenegro, offering insights into the broader implications of such symbolic manipulations for state-building and national narrative formation.

Atskrymo spalvos: heraldinės simbolikos politizacija šiuolaikinėje Juodkalnijoje

Nikola Zečević (Pažangiųjų studijų institutas, Juodkalnijos universitetas)

Šis tyrimas kritiškai nagrinėja ideologinį heraldikos pasisavinimą šiuolaikinėje Juodkalnijoje, pabrėžiant kokių būdu istoriniai herbai buvo politizuoti ir ideologizuoti siekiant sukurti šiuolaikinius nacionalistinius naratyvus ir paremti pastangas valstybės kūrimui. Paliudija, praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio pradžioje atsiradimą reikšmingos politinės-ideologinės dichotomijos, pasižyminčios prisirišimu prie įvairių heraldinių simbolių, tokių kaip auksinis ir sidabrinis erelis ir raudonos ir trispalvės vėliavų kontrastingo naudojimo. Šis padalijimas, stiprėjantis nuo 2004 m., pabrėžia heraldikos vaidmenį šiuolaikiniame nacionaliniame diskurse. Pranešime nagrinėjamas heraldinių simbolių, priskiriamų viduramžių dinastijoms, tokių kaip Vojislavljević, suklastojimas bei tyčinė Balšić epochos herbų rekonstrukcija, kad jie atitiktų šiuolaikines emblemines spalvas. Kritiškai vertinama klaidinga aukso ir sidabro spalvų interpretacija ir politizavimas Juodkalnijos herbe, susiejant jas su Juodkalnijos karalyste, siekiant iliustruoti spalvinį nacionalinės tapatybės susiskaldymą. Be to, *post factum* analizuojama istorinių Juodkalnijos vėliavų etnizacija, prisidedanti prie nuolatinio nacionalinio susiskaldymo. Dėl visapusiškos analizės, šiuo tyrimu siekiama atskleisti sudėtingą heraldikos, ideologijos ir nacionalinės tapatybės konstravimo dinamiką specifiniame Juodkalnijos kontekste, pateikiant išvalgą apie platesnę tokių simbolių manipuliacijų reikšmę valstybės kūrimui ir nacionalinio naratyvo formavimuisi.

„Zodiak kawalerów sarmackich w polu Marsa krwawego, (...)” – heraldyczny rękopis ze zbiorów Biblioteki PAU i PAN w Krakowie

Marcin A. Klemenski (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie)

W zbiorach rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN znajduje się wiele manuskryptów o treści heraldycznej, pochodzących m. in. ze zbiorów Franciszka Piekosińskiego czy Józefa Weyssenhoffa. Wśród nich uwagę zwraca anonimowy rękopis (sygn. 961), pochodzący ze starego zasobu, jeszcze o XIX-wiecznej proveniencji zatytułowany „Zodiak kawalerów sarmackich w polu Marsa krwawego, kopią y pałaszem odważnie rysowany a. 1568”; który został lakonicznie opisany w katalogu Jana Czubka z 1906 r. jako pochodzący z XVIII wieku „opis herbów z kolorowymi obrazkami”. W istocie zawiera on ilustracje oraz opis ponad 220 herbów. W niniejszym referacie zasygnalizowane będą, jakie herby omówił anonimowy twórca rękopisu oraz ewentualne zależności od wydanych w epoce sarmackiej herbarzy Kaspra Niesieckiego, Bartosza Paprockiego czy innych autorów. Ponadto przedstawione zostaną dalsze problemy badawcze związane z autorstwem rękopisu, jej proveniencją oraz datowaniem.

“Zodiak kawalerów sarmackich w polu Marsa krwawego, (...)” - a heraldic manuscript from the collections of the Scientific Library of the PAAS and the PAS in Krakow

Marcin A. Klemenski (The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow)

The manuscript collections of the Scientific Library of the PAAS and the PAS in Krakow include many manuscripts about heraldic content, including: from the collections of Franciszek Piekosiński and Józef Weyssenhoff. Among them, an anonymous manuscript (reference number 961) from an old resource, dating back to the 19th century, entitled „Zodiak kawalerów sarmackich w polu Marsa krwawego, kopią y pałaszem odważnie rysowany a. 1568” [“The Zodiac of Knights Sarmatians in the field of Bloody Mars, with a kick and a broadsword, boldly drawn a. 1568”]; which it was briefly described in Jan Czubek's catalog from 1906 as coming from the 18th century “description of coats of arms with colorful pictures”. In fact, it contains illustrations and descriptions of over 220 coats of arms. This paper will indicate what coats of arms were discussed by the anonymous person the creator of the manuscript, and possible dependencies on armorials published in the Sarmatian era Kasper Niesiecki, Bartosz Paprocki and other authors. Furthermore presented there will be further research problems related to the authorship of the manuscript, its provenance and dating.

Najstarsze polskie czasopisma naukowe heraldyczne: twórcy – autorzy – odbiorcy, na przykładzie zasobu Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie

Monika Graczyk (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie)

W zasobie Polskiej Akademii Umiejętności zgromadzone zostały najstarsze polskie czasopisma heraldyczne: „Herold Polski” (1897-1898, 1905-1906), „Miesięcznik Heraldyczny” (1908-1915, 1930-1939), „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” (1910-1926). Ich twórcami, redaktorami, a także autorami byli najwybitniejsi polscy uczeni, tacy jak Franciszek Piekosiński i Władysław Semkowicz.

Na powyższym przykładzie zostanie omówiony charakter i zasięg tych czasopism – począwszy od autorów artykułów, materiału ikonograficznego i tematyki, poprzez wydawców, a kończąc – o ile to możliwe – na kręgu odbiorców, nakładzie i problemach wydawniczych.

The oldest Polish academic heraldic journals: creators - authors – recipients, on the example of the resources of the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow

Monika Graczyk (The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow)

The resources of the Polish Academy of Arts and Sciences include the oldest Polish heraldic journals: "Herold Polski" (1897-1898, 1905-1906), "Miesięcznik Heraldyczny" (1908-1915, 1930-1939), " Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie ". "(1910-1926). Their creators, editors and authors were the most outstanding Polish scientists, including Franciszek Piekosiński and Władysław Semkowicz.

Using the latter example, the nature and scope of these journals will be discussed - from articles, iconographic material and topics, through publishers, and ending - if possible - with recipients, editions and publishing issues.

VIII Posėdis / VIII Sesja / VIII Session
HERALDIKA. MOKSLAS IR KOMUNIKACIJA / HERALDYKA. NAUKA I
KOMUNIKACIJA / HERALDRY. SCIENCE AND COMMUNICATION

Senujų prūsų heraldika Mato Pretorijaus "Prūsijos įdomybėse" (1698): tarp fantazijos ir tikrovės

Gitana Zujienė (Lietuvos istorijos institutas)

Istoriografijoje teigiama, kad Matas Pretorijus 1698 m. baigtame rašyti veikle "Prūsijos įdomybės arba Prūsijos regykla" turėjo tikslą parašyti šio krašto istoriją, aiškiai atskiriant du laikotarpius – senųjų prūsų valstybę ir kraštą vokiečių valdžioje. Seniesiems prūsams jis sukūrė pilnavertę valstybę su valdžios institucijomis, valdančiąja dinastija, luomais, teisine sistema. Aptarė jų karybos pasiekimus, ūkį, religiją, papročius. Taip pat priskyre valstybingumo simbolius bei pristatė kilmingųjų luomą reprezentuojančią heraldiką. Jau minėtas veikalo dualizmas pastebimas ir šioje srityje. Paskutinėje, XVIII-oje knygoje pateikti šiame krašte gyvenusių vokiečių herbai. Tuo tarpu XIII -oje knygoje randame senųjų prūsų, gyvenusių čia prieš atsikraustant Vokiečių ordinui, herbus. Pagal atliktus tyrimus iš 115 šioje knygoje minimų asmenų tik 62 yra istoriniai, dar 29 tikėtini. Kiti asmenys legendiniai, tame tarpe ir valdovas Weidyvuitis bei jo palikuonys. Kadangi net apie istorinių asmenų herbus šaltiniuose informacijos nėra, autoriaus laukė sudėtinga užduotis kiekvienam priskirti po herbą. Kaip rašo pats Pretorijus, herbų jis nekūrė, o iš įvairių šaltinių surinko. Jo "Prūsų herbyne" rasime ir konkrečių vokiškų giminių, vietovių herbų, iš lenkiškos ar vokiškos heraldikos pasiskolintų, bet savaip sukomponuotų herbinių figūrų ir visiškai neidentifikuojamų herbų. Kol kas neaišku, ar autorius nusižiūrėjo ir herbų priskyrimą konkrečioms asmenims, ar surastus herbus prūsų kilmingiesiems jis "dalino" savarankiškai. Tačiau jo pateiktą senųjų prūsų heraldiką galima analizuoti kaip imaginacinės heraldikos šaltinį, kuomet herbai būdavo priskiriami legendinėms ar žinomo herbo neturėjusioms istorinėms asmenybėms. Vertinant šiuo aspektu, prūsų valdovas Weidyvuitis atsistoja šalia legendinio Anglijos karaliaus Arturo, prūsų milžinas Katovė greta Tristano, o kunigaikštis Skomantas greta Julijaus Cezario ar Aleksandro Makedoniečio.

Old Prussian heraldry in Matthäus Prätorius' Deliciae Prussicae (1698): between fantasy and reality

Gitana Zujienė (The Lithuanian Institute of History)

Historians state that in his work "Deliciae Prussicae or Prussian Theatre" Matthäus Prätorius had the goal of writing the history of this region, clearly separating two periods - the state of the old Prussians and the region under German rule. For the Old Prussians, he created a full-fledged state with government institutions, a ruling dynasty, social classes, and a legal system. He discussed their military achievements, economy, religion, and customs. He also assigned symbols of statehood and introduced heraldry representing the noble estate. The dualism of this opus, as we have noted, is noticeable in this area too. The last, 18th book contains the coats of arms of the Germans who lived in this region. Meanwhile, in the 13th book, we find the coats of arms of the Old Prussians who lived here before the Teutonic Order moved here. According to research, out of the 115 persons mentioned

in this book, only 62 are historical, another 29 are probably historical. Other persons are legendary, including the ruler Weidyvuitis and his descendants. Since there is no information even about the coats of arms of historical persons in the sources, the author was faced with the difficult task of assigning a coat of arms to each of them. As Prätorius writes, he did not create the coats of arms, but collected them from various sources. In his "Prussian Roll of Arms" we can find coats of arms of German families, localities, cities, heraldic figures borrowed from Polish or German heraldry, but composed in their own way, and completely unidentified coats of arms. It is not yet clear whether the author copied the attribution of coats of arms to specific individuals too, or independently "distributed" the arms he found to the Prussian nobles. However, the Old Prussian heraldry presented by him can be analyzed as a source of imaginative heraldry, when coats of arms were attributed to legendary or historical figures who did not have a known coat of arms. From this point of view, the Prussian ruler Weidyvuitis stands next to the legendary English king Arthur, the Prussian giant Katovė next to Tristan, and Duke Skomantas next to Julius Caesar or Alexander the Great.

Jak heraldyka stała się nauką pomocniczą historii?

Edward Skibiński (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Dociekania zamknę na XVIII w. i szkole Gatterera. Opracowania dotyczące heraldyki pojawiły się zanim jeszcze ukształtowała się akademicka historiografia pod koniec XVIII w. Heraldyka wcześniej funkcjonowała jako dyscyplina niezależna. Postaram się więc odpowiedzieć na pytanie, jak zmieniła się heraldyka stając się nauką pomocniczą historii i czy rzeczywiście się zmieniła.

How did Heraldry become an auxiliary historical discipline

Edward Skibiński (Adam Mickiewicz University in Poznań)

Heraldry, like other auxiliary historical disciplines, initially functioned as a practical discipline codifying the rules of sign identity of the upper classes of society. However, in the eighteenth century it began to be recognised as an auxiliary discipline of law and history. In this paper I will be interested in what transformations heraldry underwent to become an auxiliary historical discipline, and to what extent it retained a certain independence as a kind of practical knowledge.

Między *ars antiquaria* a nauką pomocniczą. Lelewel o herbach przy okazji nowego wydania herbarza Kaspra Niesieckiego

Aleksandra Kuligowska (Uniwersytet Warszawski)

W referacie przedstawiona zostanie koncepcja heraldyki jaką zaproponował Joachim Lelewel, wyłożona w lipskim (1839-1846) wydaniu pierwszego tomu herbarza Kaspra Niesieckiego. Wokół tego wydawnictwa rozgorzała wówczas szeroka dyskusja, w której gros zaangażowanych przeważnie niezbyt pochlebnie wyrażało się o dziele Jana Nepomucena Bobrowicza. Mimo to herbarz cieszył się pewnym powodzeniem, czego dowodem były późniejsze plany poszerzenia go o kolejne tomy.

Sam pomysłodawca, współpracujący z Wydawnictwem *Breitkopf & Haertel*, dobrze rozumiejąc potrzebę chwili w prace zaangażował także przebywającego na emigracji Joachima Lelewela. Tekst historyka poświęcony heraldyce, jego listy wymienione z lipskim wydawcą, uzupełnienia i komentarze do dzieła Niesieckiego, a także liczne recenzje samego wydawnictwa dają pogląd na stan wiedzy i potrzeby heraldyki w latach czterdziestych XIX wieku, dyskutowane na terenach dawnej Litwy i Korony.

Between „ars antiquaria“ and an auxiliary discipline. Lelewel on Coats of Arms on the occasion of the second edition of Kasper Niesiecki's Armorial

Aleksandra Kuligowska (The University of Warsaw)

The paper will present Joachim Lelewel's conception of heraldry as proposed in the Leipzig edition of the first volume of Kasper Niesiecki's Armorial (1839–1846). At the time, there was widespread discussion surrounding this publication, with many expressing disapproval of Jan Nepomucen Bobrowicz's work.

Nevertheless, the armorial garnered a considerable readership, leading to plans for its expansion with further volumes. Bobrowicz, in collaboration with the Breitkopf & Haertel publishing house, recognized the urgency of the situation thus involving Joachim Lelewel- who was in exile, in the project.

Lelewel's text dedicated to heraldry provides insights into the state of knowledge and the demands of heraldry in the 1840s, particularly in the regions of former Lithuania and the Crown through his correspondence with the Leipzig publisher, his additions and comments on Niesiecki's work, along with numerous reviews of the heraldry itself.

Akademinė sovietinė heraldika: 1979 m. Vilniaus universiteto jubiliejaus ženklai

Loreta Skurvydaitė (Vilniaus universitetas)

Vilniaus universiteto heraldika ir akademinės kultūros simboliai išreiškė universiteto autonomiją ir liudijo jo europietiškos akademybės turinį skirtingais šios institucijos istorijos laikotarpiais. Sovietmetis drastiškai transformavo iki tol europines tradicijas tęsiantį Vilniaus universitetą, o akademinio gyvenimo simboliai, išreiškiantys universiteto autonomiją, vertybes ir akademinės praktikas buvo pakeisti naujos sistemos ženklais. Trumpas laikotarpis, 1979 m. universitetui švenčiant 400 metų jubiliejaus sukaktį, sužadino norą kurti naujus akademinės kultūros ženklus. Taip atsirado rektoriaus skeptras, toga ir grandinė. O universiteto bendruomenės svarstė ir ginčijosi dėl fakultetinių simbolių. Tačiau proginiai daiktai nebuvo ilgaamžiai, juos įkrauti autentiška universitetine tikrove vargu ar buvo įmanoma.

Šiame pranešime, remiantis Vilniaus universiteto archyvine medžiaga būtų nagrinėjama, kokie akademiniai simboliai ir heraldiniai ženklai kūrėsi 400 metų jubiliejaus aplinkoje. Kokia buvo jų simbolinė ir vizualinė raiška, kaip juos įtakojo heraldinė akademinės kultūros tradicija ir kaip juos transformavo sovietinės tikrovė.

Academic Soviet Heraldry: Signs and Symbols from the 1979 Vilnius University Anniversary

Loreta Skurvydaitė (Vilnius University)

The heraldry and symbols of the academic culture of Vilnius University expressed the autonomy of the University and testified to the content of its European academic tradition in different periods of its history. The Soviet era drastically transformed Vilnius University and the symbols of academic life, expressing the University's autonomy, values and academic practices, were replaced by the signs of the new system. A short period of time, when the University celebrated its 400th anniversary in 1979, triggered a desire to create new signs of academic culture. This led to the unexpected decision to present the rector's sceptre, gown and chain of office. Meanwhile, the University community debated and argued over the faculties' symbols. However, commemorative objects were not long-lasting, and it was hardly possible to recharge them with an authentic, rather than a distorted Soviet, university reality.

This presentation will examine, on the basis of archival material from Vilnius University, which academic symbols and heraldic signs were created in the context of the 400th anniversary. What were their symbolic and visual expressions, how were they influenced by the heraldic tradition of academic culture, and how were they transformed by the Soviet reality?

Konferenciją finansuoja / Konferencja jest finansowana przez / The conference is funded by: Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History

Konferencijos partneris Lietuvos Mokslų Akademija / Partnerem konferencji jest Litewska Akademia Nauk / The partner of the conference is the Lithuanian Academy of Sciences

Konferencijos organizacinis komitetas / Komitet organizacyjny / Organizing committee:

Rūta Čapaitė (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History), komiteto pirmininkė / przewodnicząca komitetu / chair of the committee)

Agnieszka Fluda-Krokos (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński / Lenkijos mokslo ir menų akademijos biblioteka Krokuvoje, Jagailos universitetas / Director of The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow, Jagiellonian University)

Agnė Railaitė-Bardė (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History)

S. C. Rowell (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History)

Adam Stankevič (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History)

Gitana Zujienė (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History)